

Uppsala 2006 04 04

JO-anmälan av Forum för levande historia

Jag finner det olämpligt att en myndighetschef, överintendenten Helene Lööw, i massmedia och förord ställer sig bakom en rapport som har flera allvarliga brister. Den rapport som avses är "Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige" av Henrik Bachner och Jonas Ring. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) är också inblandat, men det verkar huvudsakligen avse den statistiska bearbetningen som inte kritiseras.

Sammantaget anser jag att Forum för levande historia och BRÅ genom publicering av aktuell rapport vilseleder den svenska allmänheten. Antisemitism är ett mycket obehagligt fenomen och bör behandlas sakligt för att kunna bekämpas effektivt.

Följande kritiska punkter kan noteras:

1. Svar på frågor om påståenden som kan vara sanna eller falska tolkas som uttryck för respondenternas inställning till judar. Detta gäller ungefär tio av femton frågor som används för att konstruera en "attitydskala". Kunskaper i ämnet och politisk inställning till t.ex. Israel blandas samman med inställning till judar. Det är oklart vad som mäts vilket medför att resultaten är svårtolkade eller värdelösa.

Det fel att klassa dem som anser att "Judarna har stort inflytande över medierna" som antisemiter. Det är ju faktiskt så att två av landets största tidningar har judar som huvudägare. Att svara "stämmer ganska bra" på ett sådant påstående är rimligt. Jag tror att de flesta har tänkt på Sverige när de svarat, men enligt författarnas tolkning ska den frågan avse medierna internationellt.

Det finns flera "attitydfrågor" av samma typ, t.ex. att "Judarna styr USA:s utrikespolitik". Det är nog svårt att förneka att judar har stort inflytande över USA:s utrikespolitik, utan att för den skull diktera den. Det måste vara uppenbart att många svarande har svårt att uppmärksamma skillnaden mellan judar och judarna, där det senare ses som ett grupppekande. Om ordet "judarna" i sig avspeglar en negativ kollektivering blir det svårt att veta hur man ska förhålla sig till "Judarna ger ett positivt bidrag till det svenska samhället". (se Ulf Bjerelds kritik i SvD 17/3 och 31/3 2006).

Ett annat exempel är att ”Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) för ekonomiska och politiska syften”. Det är ju uppenbart för alla som kan lite historia. Det var ett av huvudargumenten bakom bildandet av den judiska staten Israel. Man blir inte antisemit för att man tolkar historien så och det innebär på intet sätt ett förnekande eller förringande av det fruktansvärda brott som Förintelsen utgjorde. Observera att den fördom författarna hänvisar till avser att judar ”hittat på eller blåst upp” vilket är något helt annat än att ha ”utnyttjat” Förintelsen.

”Det är Israels politik som orsakar judehat” kan man besvara jakande eftersom den uppenbarligen har bidragit till ökningen av antisemitism. Det gäller speciellt muslimer och araber som före 1948, till skillnad från många européer, levde fredligt sida vid sida med judar. Frågan avser vad den svarande tror om andras uppfattning, inte den egna uppfattningen. Författarna slår fast, som ett slags axiom, att ”Israels politik och agerande orsakar inte antisemitism”. Därmed görs ovanstående uttalande till en antisemitisk åsikt.

Själv anser jag att det är uppenbart att ”Judarna har lämnat viktiga bidrag till den europeiska kulturen”. Men jag kan inte förstå varför en som har en annan uppfattning skulle vara antisemit, möjligen okunnig.

Flera andra frågor är dåligt formulerade och ger stort utrymme för olika tolkningar varför de inte heller är lämpliga att ha med. Ett mindre antal av ”attitydfrågorna” kan anses vara tydligt relaterade till en negativ inställning till judar, t.ex. ”Judarna korsfäste Jesus och deras lidande är ett straff för detta brott”. Endast fem av femton av ”attitydfrågorna” är tydligt relaterade till intoleransfaktorn enligt den faktoranalys som redovisas. Ingen av dessa har ett värde över 0,5.

Rapporten har diskuterats vid ett slutseminarium. Om postenkäten hade utsatts för vetenskaplig granskning innan den skickats ut hade ovan beskrivna allvarliga brister kunnat undvikas.

2. Författarna definierar vad som är politiskt godkända åsikter. ”I föreliggande undersökning har vi avgränsat Israel-relaterad antisemitism till att gälla (1) appliceringen av antisemitiska stereotyper på Israel, (2) projiceringen av nazismens judeförföljelser på Israels politik, (3) förnekande av Israels rätt att existera samt (4) förvandlandet av Israel till en symbol för judarna som kollektiv” (sid. 57-58, siffror insatta av mig för att underlätta hänvisning).

Kategori (1) medför att åsikter om Israel som på något sätt påminner om förekommande stereotyper betraktas som antisemitism, hur mycket

verklighetsbaserad grund det än finns för dessa åsikter. (2) På motsvarande sätt spelar det ingen roll om Israels politik i någon utsträckning liknar nazismens behandling av judar, man blir klassad som antisemit därför att författarna anser att jämförelsen är ojust/felaktig

I antisemitism av typ (3) buntar de ihop dem som anser att Israel borde reformeras till att bli en demokratisk stat där alla boende väster om Jordanfloden har lika rättigheter med dem som anser att det borde bli en islamisk stat eller t.o.m. att Israel ska kastas i havet. (4) Det är faktiskt Israel och den zionistiska rörelsen som har gjort Israel till en representant och symbol för judarna som kollektiv. Varför drar inte författarna den logiska slutsatsen att Israel är antisemitiskt?

3. Sammanvägningen av svaren på ”attitydfrågor” sägs felaktigt mäta grad av antisemitism. Argumentationen för att motivera valet av frågor är ytterst svag och viktiga fakta och litteratur som skulle motsäga den saknas. Sättet att formulera frågor har kritiserats hårt av flera forskare med egen erfarenhet av attitydundersökningar, vilket även jag själv har.

Lange och Bachner skrev i SvD den 25/3 2006 att ”Den metod som använts i undersökningen är beprövad och används ofta inom svensk och internationell attitydforskning”. I rapportens 4 sidor långa referenslista har jag inte funnit en enda internationellt publicerad tidskriftsartikel som utsatts för oberoende vetenskaplig granskning. Det betyder naturligtvis inte att andra källor är irrelevanta, men för att förankra metoden hade det stärkt dem om de kunnat hitta åtminstone någon vetenskapligt kvalitetsgaranterad artikel.

4. Korrelationen mellan ”attitydskalan” och intolerans mot judar, som baseras på sex separata frågor, är inte särskilt hög (max 0,59 för vuxna, för Förintelserelaterade frågor). För en undergrupp är korrelationen så låg som 0,19 (för maktrelaterade frågor). Den högst uppmätta korrelationen är mellan de två måtten på intolerans mot judar respektive muslimer. Detta visar att ”attitydskalan” inte får särskilt starkt stöd av det övriga datamaterialet. Faktoranalysen visar dessutom att flertalet ”attitydfrågor” inte laddar mot intoleransfaktorn.
5. De som i genomsnitt fick över 3,5 på en skala från 1 till 5 anses ge uttryck för en ”stark och konsekvent antisemitisk inställning” och annorlunda uttryckt ”för vilka en negativ inställning till judar är systematisk”. Det innebär att en person som t.ex. har förhållit sig neutral till 7 frågor och svarat ”stämmer ganska bra” på 8 klassas på detta vis.

I fotnot 52 talas det om att alternativet till denna redan kraftigt överdrivna klassning skulle vara att inkludera ännu fler. Författarna väljer dock att

sätta gränsen vid 3,5 för att ”identifiera de verkligt konsekvent och utpräglad antijudiskt inställda”. Som om deras frågor avspeglar en dylik inställning. Som om en person som ställt sig neutral till knappt hälften av påståendena och inte svarat ”instämmer helt” på någon har en konsekvent och utpräglad inställning.

6. På motsvarande sätt räcker det med att en person har 2,5 i genomsnitt för att klassas som innehavare av en ”delvis ambivalent inställning till judar” (Vad det nu betyder?). Det innebär att en person som t.ex. har förhållit sig neutral till 8 frågor och svarat ”stämmer ganska dåligt” på 7 klassas på detta vis. Även detta torde vara en kraftig övertolkning av resultaten.
7. Svarefrekvensen för ”stämmer helt” respektive ”stämmer ganska bra” redovisas inte separat vid jämförelser mellan olika grupper. För flera frågor är fördelningen intressant.
8. I sammanfattningen hävdas att 39 % av muslimerna har ”en systematisk antisemitisk inställning”. I huvudtexten framgår att det mer allmänt accepterade måttet på intolerans mot judar visar på en avsevärt lägre grad av ”starkt” (över 3,5 av 5) negativ inställning bland muslimer, nämligen 6,5 %. Man blir tvungen att gå till bilagornas tabeller för att förstå att kristna och övriga är mer intoleranta mot muslimer än muslimer är mot judar. Författarna ger inte en rättvisande redovisning av sina egna resultat.
9. Palestinasympatisörer framställs som mer antisemitiska än övriga, 13,9 % enligt ”attitydskalan”, och då speciellt Israelsympatisörer, 2,1 %. Det sägs dock att ”emellertid” (ur sammanfattningen) och ”däremot” (ur huvudtexten) är andelen Israelsympatisörer som är intoleranta mot muslimer högre. I rapporten jämförs därmed ”kilo äpplen med meter päron”. Det finns ett mått på intolerans mot judar där frågorna är identiska med dem som används för att mäta intolerans mot muslimer. Det är mellan dessa mått en jämförelse borde ha gjorts.

Intolerans bland Israelsympatisörer mot muslimer är 19,6 % och mot judar bland Palestinasympatisörer är den 1,3 %. Den faktiska skillnaden är således mycket större än det framställs i rapporten, nämligen 1400 % i stället för 41 % (19,6 jfr med 13,9). Det är t.o.m. så att Palestinasympatisörerna är något mindre intoleranta mot judar än Israelsympatisörerna. Man måste dock gå till tabellerna i bilagorna för att se detta. Författarnas jämförelse är att betrakta som bedrägeri.

10. Fem av femton frågor avser enligt författarna sådant som är relaterat till Israel. Ytterligare fyra frågor kan tolkas som relaterade till Israel. Författarna definierar vissa åsikter i relation till Israel som antisemitiska. Hur logiskt är det att dra slutsatsen att Palestinasympatisörer i högre

utsträckning är antisemitiska när man själv på förhand definierat Israelkritik som antisemitism?

11. I rapporten talas om att ”ersättningsord och kodord som ”sionister”” används för att beteckna judar. Zionismen är den rörelse som strävat efter att upprätta en judisk stat i Palestina. Detta är ett ytterligare exempel på sammanblandning av Israelkritik och antisemitism.
12. ”Attitydskalan” analyseras med hjälp av bl.a. logistisk regression. Motsvarande redovisas inte för de bättre måtten intolerans mot judar respektive muslimer. En sådan analys skulle sannolikt bekräfta att några av de redovisade resultaten inte stämmer.
13. I en tidigare analys (2003) som skattat ungdomars attityder ingår exakt samma frågor om intolerans som i denna studie. En jämförelse visar att intoleransen bland ungdomar mot judar mer än halverats från 5,0 % till 2,2 % och att intoleransen mot muslimer har ökat från 6,9 till 11,2 %. Ett så tydligt resultat bör man inte gå förbi även om precisionen kan ifrågasättas. Författarna väljer dock att inte dra någon slutsats, kanske för att det strider mot deras huvudsyfte, trots att en slutsats om dessa förändringar skulle vara åtskilligt mer välgrundad än flera andra slutsatser som dras.

Rapporten är så undermålig att den inte borde ha publicerats, speciellt inte av en myndighet som har till syfte att verka för tolerans. Rapporten innebär av flera skäl en överdrift av antisemitismens utbredning i Sverige vilket kan missgynna judar (SvD 16/3 2006). Även muslimer missgynnas av överdrifter i resultatredovisningen. Rapporten smutskastar Palestinasympatisörer på osaklig grund. De fel och brister som påpekats tenderar att gynna en på förhand bestämd uppfattning.

Ska en myndighet tillåtas vilseleda allmänheten? Jag uppmanar JO att granska kvalitén i rapporten och överintendent Helene Lööws ansvar.

Med vänlig hälsning

Lars Drake

PS 1: Tolkningen av rapporten kan ge en fingervisning om hur obalanserad redovisningen är och att judar kan bli skrämde. I Sydsvenska dagbladet (18/3 2006) skriver Salomon Schulman ”Tänk att knappa halvmiljonen svenskar intensivt hatar sådana som jag”. Det är inte vad rapportförfattarna skriver men missförståndet (?) kan förklaras av den skeva redovisningen.

PS 2: Jag är docent i miljöekonomi och har sysslat med attitydstudier i många år. Jag har, ensam eller som medförfattare, publicerat flera referegranskade artiklar och kapitel i internationella tidskrifter/böcker som grundar sig på attitydstudier.

PS 3: Jag bifogar en tabell som bygger på data som finns i Bachner och Rings bilagor och i deras slutsatser. Skillnaderna mellan ”attitydskalan” och intolerans framstår tydligt i tabellen.

En jämförelse mellan svar på Bachner och Rings "attitydfrågor" och frågor om intolerans mot judar

Andel i % som klassats som hög negativ attityd (19-75 år).

Variabel	"Attitydfrågor"	Intolerans mot judar	... mot muslimer
Alla svarande	4,7	1,5	7,5
<i>Religion:</i>			
Kristna	3,4	1,2	7,1
Muslimer	39,1	6,5	2,1
Övrigt/ingen	5,1	1,5	8,7
<i>Symp. Israel -Pal. konfl.:</i>			
Israelsymp.	2,7	1,6	19,6
Palestinasymp.	13,9	1,3	2,1
Lika symp	2,5	0,2	3,7
Ingen av part.	4,5	2,7	9,2
Ingen uppfattn.	1,7	1,2	7,6
<i>Utbildning:</i>			
Grundskola el motsv.	5,3	1,4	8,8
Gymnasium	4,9	2,1	10,6
Univ. el. högsk	4,1	0,8	3,5
<i>Kön:</i>			
Kvinnor	2,8	0,6	5,3
Män	6,8	2,1	9,8

Lars Drake
 Murargatan 33
 756 37 Uppsala
 070-293 60 91